herpy

STÅLORMER

Checkerboard Worm Lizard

Trogonophis wiegmanni

Trogonophis wiegmanni er en liten, beinløs ormeøgle fra Marokko, Algerie og Tunisia, som lever hele livet nedgravd i sandjord og under stein. Dyret er 12-18 cm fra snute til kloakk, har en kort, kjegleformet hale og et sjakkrutet mønster. Arten føder levende unger og krever en dyp, lett fuktig bunn, jevn varme nedenfra og ro. Det finnes bare lite kunnskap om stellet.

Familie: Trogonophidae

FAKTABOKS

DYRET

Voksenstørrelse	**12-18 cm** snute-kloakk-lengde
Levealder	**5-10 år**
Aktiv	**Om dagen**
Levevis	**Gravende**
Biotop	**Halvørken og temperert skog og eng**
Vanskelighetsgrad	**Ekspert**

STELL

Min. terrarium	**40 × 30 × 30 cm** L × B × H for 2 voksne dyr
Temperatur, dag	**20-25 °C**
Temperatur, natt	**15-20 °C**
Luftfuktighet	**50-70 %**
Vann	**Ingen vannskål**
UVB	**Ikke nødvendig**
Kosthold	**Insekter og mark/snegler**
Holdes	**Alene eller parvis**

AVL

Formering	**Levendefødende**
Kjønnsmoden	**30 mnd.**
Kullstørrelse	**2-5 unger**
Kull per år	**1**
Drektighet	**120-150 dager**

VERN OG PAPIRER

CITES	**Ikke listet**
EU-vedlegg	**Ikke listet**
IUCN	**Livskraftig (LC)**

Om arten

Trogonophis wiegmanni er en ormeøgle i familien Trogonophidae og den eneste nålevende arten i slekten *Trogonophis*. Ormeøgler (Amphisbaenia) er beinløse, ormeformede øgler som er tilpasset et liv under jorden. Kroppen er sylindrisk, ringdelt og kort og tykk sammenlignet med andre beinløse øgler, med nedsunkne sidelinjer. Hodet er avrundet og litt flattrykt, snuten stikker lett frem, neseborene vender fremover, og det er ingen ytre ører. Halen er kort og kjegleformet og kan ikke kastes av. Verken hanner eller hunner har preanale porer.

Voksne dyr er typisk 12-18 cm fra snute til kloakk, i gjennomsnitt omkring 14-15 cm, og de største oppgis til 24 cm. Halen er bare omkring 1 cm. Kjønnene har samme størrelse. Vekten er ikke dokumentert. Tegningen er et sjakkrutet mønster av mørke og lyse felt. Nominatformen *T. w. wiegmanni* har en blek gul grunnfarge, mens *T. w. elegans* har en grå-hvit eller lyserød grunnfarge.

Slekten skilles fra den beslektede slekten *Blanus* ved at *Trogonophis* mangler preanale porer, har neseboret i et eget neseskjold og en kort, kjegleformet hale, mens *Blanus* har en lengre hale som først smalner av mot spissen. Genetiske undersøkelser har vist tre skjulte arter innenfor *T. wiegmanni*, men de er ennå ikke beskrevet. Slektsnavnet kommer av gresk trogon, «gnager»,

og ophis, «slange», og artsnavnet hedrer den tyske zoologen Arend Friedrich August Wiegmann.

Utbredelse og leveområde

Trogonophis wiegmanni finnes i det nordvestlige Afrika: i Marokko, det nordlige Algerie og det vestlige og sentrale Tunisia. Arten finnes også på Chafarinas-øyene utenfor kysten av Marokko, som politisk hører til Spania. Underarten *T. w. elegans* lever i Marokko, og *T. w. wiegmanni* i resten av utbredelsen.

Arten forekommer fra havnivå opp til omkring 1.900 m.

> **Naturlig utbredelse:** Marokko, Algerie og Tunisia.

LEVEOMRÅDE

Trogonophis wiegmanni lever i middelhavsklima: i kratt, eikeskog og skog av eik og einer, i steppe, på sandete flekker uten vegetasjon, i gresslandskap og på dyrket mark. Dyrene bor i sand, løs jord under et lag løv og ligger under stein, der jorden er fuktig og byttedyrene er tallrike. Arten lever hele livet under jorden og kommer bare sjelden opp til overflaten.

Dyrene finnes ofte i par eller i små familiegrupper under den samme steinen. To voksne under samme stein er alltid en hann og en hunn, og to dyr av samme kjønn finnes aldri sammen. Ungene fødes sent på sommeren eller tidlig på høsten og holder seg deretter tett ved en voksen, oftest hunnen. Om sommeren, når jorden tørker ut og blir varm, går dyrene dypt ned i jorden og er nesten inaktive til regnet kommer igjen.

Kosten er insekter og andre små, jordlevende virvelløse dyr. Insektlarver og snegler er foretrukne, mens maur og skrukketroll nesten hoppes over, selv om de er tallrike. I tørre år faller antallet og mangfoldet av byttedyr, og dyrenes kondisjon blir dårligere.

Stell

TERRARIET

Det finnes bare lite kunnskap om stellet av *Trogonophis wiegmanni*. Arten lever hele livet under jorden og ses nesten aldri, så anbefalingene bygger på levestedet og på erfaringer med arten og med *Blanus cinereus*, og flere av tallene er anslag.

Et par eller en liten familiegruppe kan holdes i et terrarium på minst 40 × 30 × 30 cm (lengde × bredde × høyde). Det viktigste er bunnen: dyrene ligger nedgravd nesten hele tiden, så bunnen avgjør hvordan de har det. Lag en løs bunn av kokosfiber, gjerne blandet med sand og gjødselfri jord og med et lag løv øverst. 5 cm løs kokosfiber er nok til at dyrene kan ligge nedgravd, men 10-15 cm gir dem mulighet til å velge både varme og fuktighet.

Legg en flat flis eller stein på omkring 20 × 20 cm oppå bunnen. Den svarer til steinen dyrene ligger under i naturen, og her varmer de seg og finner mat. Bruk bare ren jord uten gjødsel og sprøytemidler, for rester av ugressmidler og gjødsel kan skade jordlevende dyr. Terrariet må ha et tett lokk. Det er ikke behov for planter, greiner eller skjul utover flisen. Fjern synlige ekskrementer og fôrrester, og bytt bunnen hvis den blir sur eller får mugg.

TEMPERATUR

Dyrene varmer seg ved å ligge nedgravd i oppvarmet jord og ikke i lysets varme. Varm bunnen nedenfra med en varmekabel eller en varmematte under den ene enden av terrariet, styrt av en termostat, slik at bunnen i den varme enden er 24-25 °C og resten omkring 20-22 °C. Dyrene velger selv en kroppstemperatur på omkring 22 °C. Sørg for at bunnen aldri blir varmere enn 25-26 °C. Mål temperaturen i bunnen med en føler i jorden og ikke i luften.

En varmelampe ovenfra tørker ut bunnen og brukes ikke. Natten kan være litt kjøligere, omkring 15-20 °C; det er et anslag. Overoppheting er farligere enn kulde: i naturen trekker dyrene seg dypere ned når jorden blir varm og tørr. Om en kjølig vinterperiode er nødvendig, er ikke dokumentert.

Les mer: Varme og temperatur

LUFTFUKTIGHET OG VANN

Det er fuktigheten i bunnen som teller, ikke i luften. Bunnen skal være lett fuktig hele veien ned: den skal kunne holde en form når den presses i hånden, men ikke dryppe. Sprøyt bunnen med vann hver dag. Det holder jorden fuktig og gir dyrene drikkevann, som de tar opp fra jorden. Lag en gradient, slik at den ene enden er litt fuktigere enn den andre, og dyrene selv kan velge. En vannskål er ikke nødvendig.

En bunn som tørker helt ut, gir dårlig kondisjon og stress. En bunn som alltid er våt, gir mugg og hudproblemer. Luftfuktigheten i terrariet er ikke dokumentert; 50-70 % er et anslag.

LYS OG UVB

Dyrene ligger nedgravd og ses ikke i lyset. UVB er ikke nødvendig. Terrariet skal stå i et rom med naturlig døgnrytme, enten med dagslys fra et vindu (ikke i direkte sol, der det raskt blir for varmt) eller med belysning på en av/på-timer på 10-14 timer om dagen etter årstiden. Dyrenes egen døgnrytme er ikke dokumentert.

Les mer: Lys og UVB

FÔRING

Trogonophis wiegmanni er en kjøttspiser som spiser insekter og andre små, jordlevende virvelløse dyr. I naturen er insektlarver og snegler de foretrukne byttedyrene, mens maur og skrukketroll nesten blir ignorert.

Melormlarver og -pupper, små snegler og nydrepte sirisser, drysset med et multivitaminpulver, er egnet fôr. Legg mat under flisen tre ganger i uken; den blir spist i løpet av noen timer. Fjern urørt mat etter et døgn, slik at den ikke mugner. Fôringsmengden er ikke dokumentert; mengden tilpasses etter om dyrene holder vekten.

Les mer: Fôrdyr: hold og avl

ATFERD OG HÅNDTERING

Trogonophis wiegmanni ses sjelden. Dyrene ligger nedgravd og kommer bare frem under flisen. Det er normalt. Ikke grav etter dyrene for å sjekke dem, for forstyrrelse og stress gjør dem mindre aktive. Løft flisen forsiktig for å se om maten er spist, og at dyrene er til stede. Arten er ikke et dyr for håndtering.

I naturen finnes dyrene i par og familiegrupper, og dyr av samme kjønn finnes aldri sammen. Hold dem derfor enkeltvis, som et hann-hunn-par eller som en familiegruppe med et par og ungene deres, og sett aldri to voksne av samme kjønn sammen. Dyrene gjenkjenner partneren sin, seg selv og ungene på duften. Om sommeren er dyrene mindre aktive, også i terrariet, og de trekker seg ned i bunnen.

Avl

KJØNNSMODNING OG KJØNNSBESTEMMELSE

Arten blir kjønnsmoden rundt 2½-årsalderen. Kjønnene har samme størrelse og kan ikke skilles utenfra. Kjønnet bestemmes sikkert ved å presse hemipenis frem ved kloakken, noe som krever erfaring og bør gjøres av en veterinær med erfaring med krypdyr.

PARRING

Paringen skjer om våren, og ungene fødes først sent på sommeren, så hunnen bærer dem hele sommeren. Paringen i fangenskap er ikke beskrevet. Et hann-hunn-par kan holdes sammen hele året, som i naturen, der dyrene finnes sammen under den samme steinen. Hold aldri to hanner sammen, og se etter sår etter paringen.

EGGLEGGING OG KULL

Arten føder levende unger sent på sommeren eller tidlig på høsten, etter den tørre sommeren. Et kull er på 2-5 unger. Ungene er svært store, omkring halvparten så lange som moren fra snute til kloakk, og hele kullet kan veie like mye som hunnen. En drektig hunn må ha en dyp, lett fuktig bunn, varme nedenfra, rikelig med mat og ro. Ikke grav etter henne.

INKUBASJON

Det er ingen egg å ruge ut. Drektigheten strekker seg fra paringen om våren til fødselen sent på sommeren. Lengden er ikke målt, og 120-150 dager er et anslag ut fra årstidene.

OPPDRETT AV UNGER

Oppdrett i fangenskap er ikke beskrevet. Nyfødte unger måler omkring 7 cm fra snute til kloakk. I naturen holder de seg tett ved en voksen, oftest moren, og ungene kan bli i familiegruppen. De må ha samme bunn, fuktighet og varme som de voksne og små byttedyr som små melorm, små snegler og små sirisser.

Helse og vanlige feil

Det finnes nesten ingen kunnskap om sykdommer hos arten i fangenskap. Problemene som kan forventes, skyldes nesten alltid oppsettet:

- Uttørking og stress i en bunn som er for tørr, eller for varm.
- Mugg og hudproblemer i en bunn som alltid er våt.
- Skader fra jord med rester av gjødsel eller sprøytemidler.
- Manglende mat: dyrene går ikke opp i vekt hvis de ikke finner mat under flisen.

Dyrene er vanskelige å observere. Følg med på om maten blir spist, og om dyrene kommer frem under flisen. Et dyr som ligger på overflaten over lengre tid, er sykt eller ikke i form. Oppsøk en veterinær med erfaring med krypdyr.

Spør alltid dine kloke bekjente

Veiledningen er et godt sted å begynne, men den kan ikke erstatte erfaring. Dyr er forskjellige, og mye av det viktigste lærer man av dem som har holdt arten i årevis. Snakk med en oppdretter, en erfaren holder eller en veterinær med kunnskap om krypdyr og amfibier før du skaffer deg dyret - og igjen hvis noe virker galt.